

571
71.4(21)
L 2 808

LATVIJAS
KULTŪRAS
FONDA
GADURAKSTI

LATVIJAS KULTŪRAS FONDA GADURAKSTI

1987—1988

38483

Krāslava rajona
CENTRĀLĀ
BIBLIOTĒKA

RĪGA «AVOTS» 1991

Daugavas ielejā — jaunizveidotajā dabas aizsardzības liegumā izcils kultūras piemineklis ir Krāslavas senākās apbūves komplekss. Par tās likteni gadu gaitā materiālu sagatavojuši Krāslavas pils pirmsprojekta izpētes autore arhitekte

LIESMA MARKOVA

Pils Daugavas ielejā

«Vēstures, arheoloģijas, arhitektūras un mākslas pieminekļi, kas veido katras tautas kultūras mantojumu, nav sauss un teorētisks tā sākuma posms.

Atrazdamies mums apkārt, tie aktīvi iekļaujas šodienā un nodrošina kultūras un mākslas nepārtrauktību.»

I. Lanemanis

Ceļotājam no Rīgas puses Krāslava atklājas kā pārsteigums. Ceļš kārtējo reizi uzskrien kalnā, un tad ir jāapstājas: lejā paveras varenā, kūstošo ledāju ūdeņu izskalotā Daugavas senleja. Pilsētiņa izvietojusies tās labajā pusē uz senā krasta terasēm, kas paceļas vairāku metru augstumā virs upes līmeņa. Krasta augšdaļā redzama muižas pils ar parku, tā saucamā Bibliotēkas ēka (arī ar parku) un katoļu baznīca. Bet lejā, tuvāk Daugavai, — vecais tirgus laukums. Šeit vajadzētu būt arī rātsnamam...

Ziņas par Krāslavas vēsturi visvairāk atrodamas novadpētnieka G. Manteifeļa 19. gs. beigu un 20. gs. sākuma publikācijās un vēsturnieka B. Brežgo mūsu gadsimta 20.—40. gadu publikācijās un atstātajos rokrakstos.

Visvairāk faktu atrodams par 18. gs un 19. gs. notikumiem.

1729. g. Krāslava tiek apstiprināta par miestu, tajā reģistrētas 47 sētas. Kā vecākās mūra ēkas minētas muižnieku viesnīca «Livonija», divi krogi, graudu noliktava, zirgu pasta stacija.

1729. g. Jans Ludvigs Plāters, Latgales un Daugavpils stārasts, par 14 tūkstošiem dālderu nopērk Krāslavu.

Miesta centrālajā daļā turpinās būvdarbi: ceļ pārdotavas, uzbūvē divstāvu mūra rātsnamu ar torni un pulksteni tajā.

Ap 1750. g. Plāters uzaicina amatniekus no Vācijas un Varšavas. Sāk celt divstāvu mūra ēku ar mansarda jumtu — grāfu rezidenci. Pilij ir itāļu tipa plānojums ar centrālo *sala terrena*, t. i., pazemes stāva zāli.

1755. g. pēc Dženovas arhitekta Antonio Parako projekta uzsāk celt katoļu baznīcu, kura iecerēta kā Infilantijas katedrāles baznīca, lai Krāslava kļūtu par bīskapa rezidenci.

Cauri miestam iet pasta ceļš Rīga—Vitebska—Smolenska—Maskava.

Līdz 1757. g. Krāslavā ir jezuītu ordeņa misionāru fundācija.

1759. g. Konstantīns Ludvigs Plāters pabeidz celt savam dēlam Maltas ordeņa bruņiniekam Teofilam trīsstāvu mūra ēku. Pirmajā stāvā ir dzīvojamās telpas, bet augstāk divstāvēgā zālē — bibliotēka ar 20 tūkstošiem sējumu. Regulārais parks pils priekšā bija publisks, t. i., pieejams visiem iedzīvotājiem.

1764. g. nodibinās ebreju draudze. Uzceltā sinagoga bija lielākā un vecākā Latgalē (gājusi bojā 1940. g.). Notiek regulāri gadatirgi — 4 reizes gadā.

Pēc Plāteru pasūtījuma glezniecības darbus Krāslavas katoļu baznīcā izpilda itāļu izcelsmes meistars Gastoldi.

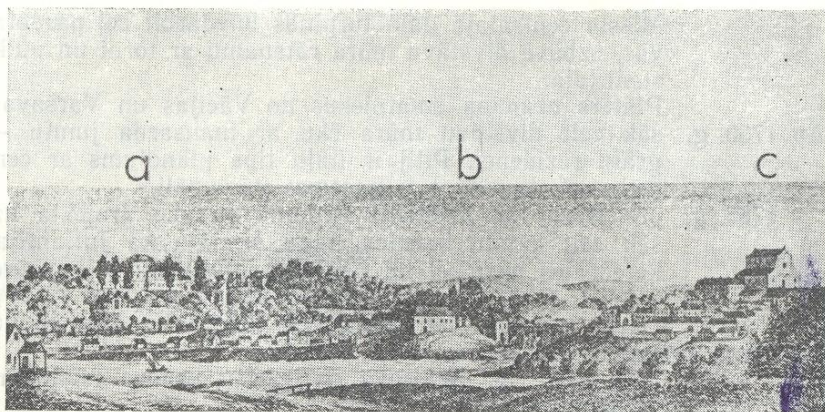
1764. g. Kazimirs Konstantīns Plāters tiek izvēlēts par sūtni uz Saeimu.

1770. gados pabeigta pils pārbūve dienviņu pusē, samazināti logu izmēri, bet iekštelpu sienas rotā fresku gleznojumi. Pils gleznu kolekcijā atradies M. Bačarelli (1731.—1818., Polijas karaļa Staņislava Augusta galma gleznotājs) darbs «Jans III pie Vīnes 1683. gadā».

1766. g. Kazimirs Konstantīns Plāters kļūst par Polijas karaļa sūtni Pēterburgā.

1772. g. Polijas dalīšanas rezultātā Latgales teritoriju pievieno Krievijai.

Kaut arī šeit minētie fakti ir fragmentāri, tomēr tie ļoti skaidri iezīmē Krāslavas uzplaukumu Plāteru valdīšanas laikā, kad Latgale ir Polijas sastāvdaļa. Krāslavai vajadzēja kļūt par garīdzniecības, tirdzniecības, amatniecības un izglītības centru, kas apliecinātu Plāteru izcilo vietu sabiedrībā, spēju līdzināties lielākajam poļu magnātu dzimtnam.

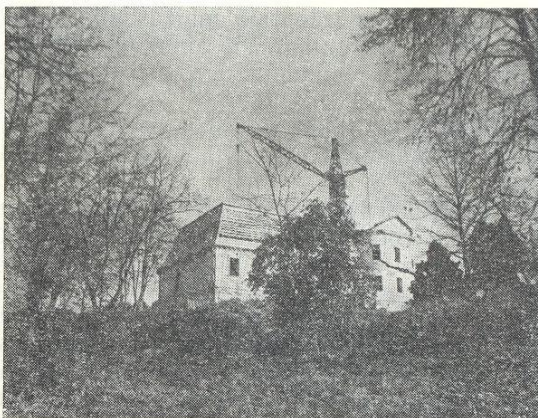

Krāslavas panorāma. Skats no Daugavas. 18. gs. beigu (?) gravīra

- a — Plāteru pils
- b — «Bibliotēka»
- c — baznīca

- 1777. g. politisko pārmaiņu dēļ Krāslavas baznīca tiek iesvētīta tikai kā draudzes dievnams.
- 1778. g. no Romas atved Krāslavas patrona sv. Donāta relikvijas, kuras novieto īpaši celtā kapličā. Krāslavā izgatavo augstas kvalitātes tepiķus, samtu, tūku, katūnu, spēļu kārtis, ieročus, ratus, zelta un sudraba izstrādājumus, krāsns podiņus.
- 1780. g. par godu Katrīnas II braukšanai cauri miestam tiek ierīkotas tā saucamās Potjomkina būves. Tās ir izklaidus stāvošas butaforiskas mūra fasādes, kurām vēlāk piebūvē koka ēkas. Iespējams, ka minētās būves uzcēla tāpēc, lai miestam piešķirtu imponantāku izskatu.
- 1789. g. grāfiene Auguste Plātere par saviem līdzekļiem uzceļ slimnīcu, ko pārzina žēlsirdīgo mūsu ordeņa mūķenes.
- 1791. g. beidz būvēt grāfu pili.
- 1793. g. Kazimirs Konstantīns Plāters kļūst par Lietuvas vicekancleru.
- 1811. g. Krāslavu sāk minēt kā ārstata pilsētu.
- 1811. g. jezuīti pārceļ savu ģimnāziju no Daugavpils uz Krāslavu, kur tā darbojas līdz 1815. gadam.
- 1814. g. atver aprīņa skolu, ko uztur misionāru ordeņa mūki.
- 1825. g. tiek izdots pilsētas plāns.
- 1826. g. ugunsgrēkā nodeg puse pilsētas.
- 1829. g. reizē ar lūgumu, lai Krievijas valdība nelikvidē Krāslavā skolu, grāfs Ādams Plāters atdod savu pili, tā saucamo bibliotēkas ēku, skolas vajadzībām.

- 1808.— parka rekonstrukcija. Maz izkoptajā muižas pils kalna dienvidu nogāzē izveido romantisku ainavu parku — pastaigu celiņus, skatu laukumu, grotas, «pazemes ejas», lapenes.
 - 1843. g. Sajā laikā pārbūvē arī pili un tā saucamo bibliotēku, mansarda jumtus nomaina ar lēzeniem četrslīpņu skārda segumiem.
 - 1852. g. Krāslavā reģistrēti 3030 iedzīvotāji, 389 nami, no tiem 32 mūra, rātsnams, tirgotavu rindas ar 45 bodēm, koka namos vēl 35 bodes, ādu apstrādes fabrika, krāsns podiņu darbnīca.
 - 1855. g. Tērbatas augstskolas profesora A. Pecolda ceļojuma piezīmēs par Krāslavu teikts: «Miestam senās godības vietā bēdīgs izskats — ēkas vai nu pa daļai, vai pilnīgi sabrukušas un atgādina labākus laikus, kad Krāslavu varēja pieskaitīt turīgām pilsētām.»
 - 1859. g. uzceļ divas koka baznīcas — vienu pašā miestā, otru — kapsētā.
 - 1864. g. pēc apgabala galvenā priekšnieka grāfa Muravjova pavēles slēdz Krāslavas klosteri, bet žēlsirdīgo māsu katoļu kapliču pārvērš par kara baznīcu, jo miestā izvietoti ap 400 kara armijas kareivju.
 - 1865. g. pie Krāslavas uzceļ Daugavpils—Vitebskas dzelzceļa staciju.
 - 1868. g. bez garnizona Krāslavā ir 4017 iedzīvotāji, pilsētā ir 525 nami, 111 tirgotavas, 13 krogi, alus darītava, degvīna fabrika, 3 ādu fabrikas, 2 dzirnavas.
 - Ap 1870. g. grāfs Jevgeņijs Plāters ierīko ārstniecības kūrortu. Tas atrodas apmēram 1 km no Krāslavas pie sērūdēns avotiem. Darbojas apmēram 20 gadus.
 - Ap 1880. g. uzceļ ugunsdzēsēju depo.
 - 1883. g. par Krāslavas īpašniekiem kļūst Gustavs un Marija Plāteri. Palielinās apstrādājamās zemes platības (no 135 līdz 400 desetīnām). No Silēzijas ievieš fazānus, audzētava kļūst plaši pazīstama visā Krievijā, arī cara galmā.
 - 1891. g. remonta laikā nojauc rātsnamsa torni un otro stāvu.
 - 1897. g. Krāslavā 7800 iedzīvotāji.
 - 1905. g. 8000 iedzīvotāji, 877 ēkas (121 mūra).
 - 1910. g. Krievijas cara ministrs Vainovskis ierosina Plāteriem pārdot Krāslavu par 2 miljoniem zelta rubļu.
 - 1912. g. sāk darboties neliela elektrostacija. Tai pieslēdz Plāteru pili, kazarmas, slimnīcu, abas pareizticīgo baznīcas, luterāņu baznīcu un aptieku.
 - 1914. g. Krāslavā dzīvo 10 500 iedzīvotāju.
- I pasaules karš. Muižas īpašniece Marija Plātere visus

Krāslavas pils
restaurācija

vērtīgākos dokumentus no dzimtas arhīva nosūta uz Pēterburgu, bet pati dodas uz Spāniju.

1924. g. pils pāriet Latvijas Izglītības ministrijas īpašumā un tur ierīko ģimnāziju.

Pēc II pasaules kara pili sāk izmantot pamatskolas, vēlāk — vidusskolas vajadzībām.

1975. g. skolas vajadzībām uzceļ jaunu ēku un pils paliek tukša.

1976. g. tiek pasūtīta projekta dokumentācija remonta un rekonstrukcijas pasākumiem.

1980. g. sākot būvdarbus, tiek nojaukts jumts, likvidēta koka apdare — durvju vētnes, paneļi, dēļu grīdas.

1982. g. bojā gājuši visi pils pārsegumi.

1984. g. RPI Arhitektūras fakultātes kurss docenta J. Vasiļjeva vadībā vasarā celtnes mūros konstatē 18. gs. gleznojumus. Interjeru gleznojumu noskaidrošanai uzaicina Rundāles pils muzeja speciālistus.

1985. g. sakarā ar atklājumiem tiek izdarītas korekcijas projektu dokumentācijā, tiek mainīta pils izmantošanas programma.

1986. g. pili sāk likt pārsegumus un jumta konstrukcijas.

Aizsargājamo kultūras un vēstures pieminekļu sarakstos kopš 1967. gada iekļauts gan Krāslavas vēsturiskā centra pilsētbūvnieciskais ansamblis, gan pils komplekss ar parku un būvēm, kā arī Sv. Ludviga baznīca.

Pēckara gadu celtniecības laikā pilsētas vēsturiskā struktūra nav izjaukta neatgriezeniski. Galvenie akcenti ir tirgus laukums ar

apbūvi (aptieka, iebraucamā vieta, viesnīca «Livonija» u. c.), rātsnams (apbūvēts saglabājies 1. stāvs), sv. Ludviga baznīcas komplekss, pils komplekss, parku ieskaitot, tā saucamā bibliotēkas ēka ar regulārā parka vietu, zirgu pasta ēka, ierindas dzīvojamā apbūve, kas arī ir saglabājusies.

Tomēr šajā laikā (ap 1980. gadu) bojā gājuši pils pārsegumi, un neviens vairs neuzzinās, vai telpā, kuras sienas sedz Romas ainavas, uz griestiem bijuši gleznojumi. Katru gadu ar telpu remonta problēmām cīnās maiņu vidusskolas kolektīvs, kas apdzīvo tā saucamo bibliotēkas ēku. Pamazām brūk no laukakmeņiem mūrētie parka vārti, siltumnīcas velves, grota ...

Laiks rit ...